
До 75-річчя заснування Національного ботанічного саду ім. М.М. Трешка

УДК 634.017(092)

О.М. ГОРСЛОВ

Національний ботанічний сад ім. М.М. Трешка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

З ДУМКАМИ ПРО МАЙБУТНІЙ ЛІС

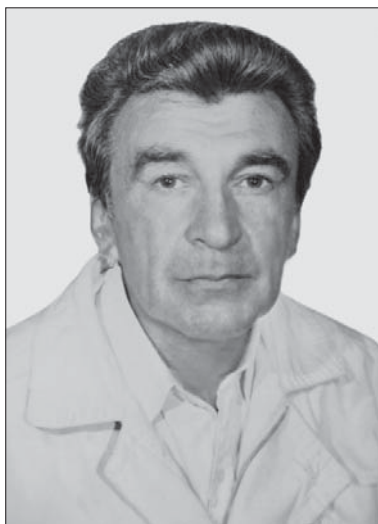

В інтерв'ю д-р біол. наук В.Б. Логгінєв ділиться спогадами про своє становлення як науковця, пошуки та надбання на цій ниві, роздумами про майбутнє лісівництва в Україні.

Наша розмова відбувалася у затишному домашньому кабінеті доктора біологічних наук Владислава Борисовича Логгінєва. Численні полиці з науковою лісівничою літературою, мисливські трофеї у вигляді опудал птахів та кабанячих ікол не залишали сумнівів, що життя власника кабінету безпосередньо пов'язане з лісом.

— Владиславе Борисовичу, оскільки прізвище Логгінєв відоме не одному поколінню вітчизняних лісівників, то, напевне, такий вибір майбутньої професії був цілком свідомим. Яку роль у цьому відіграли Ваші батьки?

— Так. Народився я у 1937 році у сім'ї лісівників. Мій батько, Логгінєв Борис Йосипович, тоді працював в Українському науково-дослідному інституті лісового господарства та агролісомеліорації (УкрНДІЛГА). Професія матері, Устиновської Любові Тихонівни, також пов'язана з лісом. Вона працювала таксатором лісовпорядкувальної партії, а пізніше як науковець досліджувала лісові

В.Б. Логгінєв

насадження у степових районах. Оскільки ця професія передбачає тривалі роботи у лісі, літні місяці я проводив з матір'ю у лісових експедиціях та відрядженнях.

У сім'ї панував справжній культ лісівництва. Тому, природно, по закінченні школи я вступив до лісогосподарського факультету Української сільськогосподарської академії, яку закінчив у 1960 році, отримавши диплом інженера лісового господарства.

Як "романтик доріг", під час навчання в академії я з товаришами організував секцію туризму, учасники

якої здійснювали туристичні походи по Полісся, Уралу (пішки та на човнах) та інших мальовничих куточках Радянського Союзу. У 1957 році ми через сім перевалів перетнули Кавказький хребет.

— Мабуть, лісівничу професію чудово доповнювало це захоплення. Куди ж далі привела Вас життєва дорога?

— Після закінчення академії я потрапив до 5-ої Київської аерофотолісовпорядної експедиції "Ліспроект", яка того року пра-

цювала у лісах Чечено-Інгушетії. За два-три роки до того у цьому регіоні з новою силою спалахнув споконвічний конфлікт за принципом "війна всіх проти всіх".

— *Тобто лісівнича професія не завжди є безпечною та спокійною, як це може видатися на перший погляд?*

— Так. Тоді нам довелося працювати у місцевості, де колись поручиком артилерії служив Л.М. Толстой та деякий час перебував М.Ю. Лермонтов, — у Шовковському районі біля ріки Терек. Місцеве населення складалося з нащадків терських козаків-старовірів та українців, які колись переселилися на ці землі. Об'єкт роботи був дуже цікавим — заплавні ліси між р. Терек та Ногайським степом.

Наступного, 1961 року, київські лісовпорядники проводили роботи вже у лісах Калінінградської області. Незважаючи на дуже складні умови, працювати було дуже цікаво. Цей регіон (Східна Прусія) вважається однією з колик класичного світового лісівництва. Тому для українських лісівників знайомство з численними ділянками, які можна було віднести до шедеврів "лісокультурного мистецтва", було повчальним, а у молодого спеціаліста стимулювало потяг до наукових досліджень.

— *Можна вважати, що у цих лісах відбулося "народження" Вас як науковця?*

— Певним чином, це так. Під впливом цієї експедиції я вирішив зайнятися науковою роботою, обійнявши посаду старшого наукового співробітника на Закарпатській лісовій дослідній станції УкрНДІЛГА. Наукові дослідження розпочалися з вивчення процесів відновлення букових лісів залежно від способів рубок, а згодом вони поширилися на галузь лісової селекції.

У 1964 році я вступив до аспірантури при УкрНДІЛГА, після закінчення якої у 1967 році захистив кандидатську дисертацію на тему "Методи створення насінневих щеплених плантацій ялини у Карпатах". Для цього було досліджено комплекс теоретичних та технологічних питань, почи-

наючи з генетичної та фенотипічної структури гірських ялинових лісів і стратегії та тактики створення клонових плантацій до розробки технології клонування і заготівлі прищепного матеріалу.

Робота була настільки цікавою, що викликала справжній науковий азарт, який допомагав долати численні труднощі. До того ж цей творчий запал поєднувався з романтикою експедиційної роботи у мальовничому краї, із задоволенням від спілкування з місцевим населенням і колегами-лісівниками.

Незважаючи на заманливі перспективи, через сімейні обставини довелося розпрощатися з роботою в Карпатах та переїхати до Києва. У червні 1967 року я був зарахований на посаду молодшого наукового співробітника відділу дендрології та паркознавства Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР (нині Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України).

— *З чого розпочалася Ваша робота у Ботанічному саду?*

— Початком її стала участь в експедиції під керівництвом професора Л.І. Рубцова. Основним завданням експедиції було вивчення ландшафтів басейну р. Хопер у межах Хоперського заповідника та урочища "Телерманова роща".

1968 року за ініціативою директора ЦРБС акад. А.М. Гродзінського мене було направлено на роботу в апарат Президії АН УРСР на посаду вченого секретаря відділення загальної біології, яке тоді очолював академік І.Г. Підоплічко. До складу відділення входило 14 наукових установ (інститутів, заповідників, ботанічних садів), серед них такі потужні наукові установи, як Інститут ботаніки, Інститут зоології, Інститут гідробіології, Інститут біології південних морів тощо. Для молодого науковця, яким я тоді був, ця посада відкривала можливість значною мірою розширити науковий кругозір та набути необхідний досвід науково-організаційної

роботи. Але, незважаючи на спокусливі перспективи кар'єрного росту, кабінетна робота виявилася не моєю справою — жага романтики лісівничих досліджень не відпускала. Тому, коли у 1969 році випала нагода отримати кошти на власний проект, я вирішив повернутися до ЦРБС для виконання наукової теми "Розробка методів створення клонових плантацій ялини у Лісостепу України" за завданням Держкомітету СРСР з науки та техніки. Окрім методичного та теоретичного обґрунтування, робота, яка успішно була закінчена у 1973 році, містила й конкретні технологічні розробки, що дає змогу розглядати її як певний вклад у розв'язання низки проблем лісової селекції. Дуже важливим є те, що під час виконання цієї роботи було створено значущі натурні об'єкти — клоновий піцетум та насінневі клонові плантації. Піцетум став базою для подальших робіт з гібридизації видів роду Ялина, демонстрації формового різноманіття і джерелом вихідного матеріалу для масового вегетативного розмноження цінних сортів-клонів декоративних ялин.

В Україні, де є дефіцит сировини для целюлозно-паперової промисловості, актуальним є вирощування високопродуктивних плантацій ялини. Для цього необхідно мати відповідну насінневу базу. Потужності тільки однієї зі створених насінневих плантацій (плантація "Борсук" у Фастівському держлісгоспі) достатньо для забезпечення потреб целюлозно-паперової промисловості країни сортовим насінням. Водночас ця плантація є цінною базою для подальшої перманентної селекційної роботи з отримання високопродуктивних сортів-популяцій для потреб лісового господарства.

У 1974–1976 роках у рамках тематики відділу екології ЦРБС я досліджував стан лісів у зонах впливу алюмінієвих заводів у Братську, Іркутську, Красноярську та Новокузнецьку. Результати цих досліджень було використано при розробці регламенту

зонування територій променергорайонів Середнього Приангар'я та інших регіонів Сибіру. Також було запропоновано маятниковий принцип організації насінництва деревних рослин для отримання популяцій рослин, стійких до атмосферних техногенних забруднювачів.

— Відомо, що одним з пріоритетних наукових завдань Ботанічного саду були та залишаються інтродукційні дослідження. Безумовно, така важлива та цікава проблема не могла залишитися поза Вашою увагою.

— У 1978 та 1979 роках з моєї ініціативи та за безпосередньої участі було вперше здійснено всеукраїнську інвентаризацію лісових культур із участю інтродуцентів. Матеріали цього обліку мали та мають важливе значення для вирішення низки питань впровадження лісових інтродуцентів на селекційній основі та їх раціонального використання.

У 1977 році я запропонував формалізований підхід із залученням індуктивного та дедуктивного методів моделювання до прогнозування результативності інтродукції. Такий підхід дає змогу прогнозувати результативність інтродукції шляхом зіставлення екологічних моделей інтродукційних ценопопуляцій та моделей екологічних ніш біогеоценозів-реципієнтів. Також було запропоновано концепцію екологічної (згодом — комплексної) субституції ценотичних елементів.

У подальші роки було розроблено концепцію синтезу інтродукційних популяцій, концепцію біосистемної конекції, інформаційну концепцію інтродукції та запропоновано низку теоретичних та прикладних розробок у галузі інтродукції, лісової селекції, насінництва та лісових культур. Зокрема було розроблено кібернетичну модель антропогенної лісової екосистеми. Слід згадати також метод забезпечення мікросукцесій у лісокультурценозах та ідею біоконверсії деградованих земель радикальною зміною культурфітоценозів.

На основі цих розробок, використовуючи сучасні (на той час) досягнення методологічної науки (зокрема, системний підхід), я запропонував теорію інтродукційної оптимізації лісових культур. Ця розробка у 1991 році була відзначена Президією Академії наук УРСР премією ім. Л.П. Симиренка.

Ці та інші теоретичні надбання лягли в основу докторської дисертації на тему "Інтродукційне збагачення видового складу лісових культур (на прикладі Правобережного Лісостепу України)", захищеної у 1989 році.

— *Якими, на Вашу думку, нині є головні завдання робіт у галузі інтродукції лісових деревних рослин?*

— Коротко спинюся лише на двох з них. Перше завдання полягає у тому, щоб зробити все можливе для збереження та використання накопиченого потенціалу. Це охорона, підтримка та продовження вивчення існуючих натурних об'єктів, а також використання цих насаджень як бази для створення інтродукційних популяцій та розширення їх мережі.

Друге завдання — змінити існуючу стратегію лісовирощування. В Україні дуже неефективно використовуються існуючі ресурси (насамперед кліматичні та ґрунтові) шляхом циклічного лісовикористання за схемою: "суцільна рубка — суцільні культури аборигенів — лісовирощування — суцільна рубка". Необхідно перейти до фаціальних перманентних лісових культур. Сама по собі ця ідея у світовому лісівництві існує дуже давно (що тільки підтверджує її значущість). У нашій країні вона не реалізується. Необхідно докласти зусиль для селекційно-інтродукційного, лісокультурного і лісівничого забезпечення вирішення цього дуже важливого завдання національного масштабу.

Існує низка інших лісоінтродукційних проблем, але ці дві є найважливішими.

— *Владиславе Борисовичу! У Видубицькій долині розташована одна з найцікаві-*

ших ділянок декоративних ялин відділу дендрології та паркознавства Ботанічного саду, до створення якої Ви були безпосередньо причетні.

— Так. Починаючи з 1967 року, впродовж 30 років я брав участь у створенні та вдосконаленні експозиційних ділянок Саду. Це, зокрема, ділянка "Декоративні ялини", де експонуються різні види та форми ялин. За цей час колекційні ялини, багато з яких є унікальними для України, вже досягли значних розмірів. Їхні стрімкі силуети гармонійно поєднуються з Михайлівською церквою, дзвіницею, Георгіївським собором та іншими історичними будівлями ансамблю Видубицького монастиря.

— *А з чим була пов'язана Ваша подальша наукова діяльність?*

— У 2000 році я звільнився з посади головного наукового співробітника НБС, що, за чинним на той час трудовим законодавством, було необхідною умовою отримання наукової пенсії. З 2000 по 2002 рік я працював у відділі геохімії техногенезу Інституту геохімії навколишнього середовища НАН та МНС України. Науковим доробком цього періоду стало створення концепції біогеоценотичних геохімічних бар'єрів.

У 2002 році у складі творчої групи Боярської лісової дослідної станції Національного аграрного університету, що працювала за завданням Міністерства економіки України, я розробив технологію вирощування плантацій ялини як сировинної бази целюлозно-паперової та інших галузей промисловості.

Нині я працюю на посаді професора кафедри екології Житомирського державного технологічного університету.

Результати багаторічної напруженої праці викладено у понад 100 наукових публікаціях.

Деякі персональні публікації В.Б. Логгінова:

Логгінов В.Б. Використання трансплантації для інтродукції деревних порід //

ISSN 1605-6574. Інтродукція рослин, 2009, № 3

Інтродукція деяких екзотів і політомічний метод їх визначення. — К.: Наук. думка, 1969. — С. 34–40.

Логгинов В.Б. Методы создания клоновых плантаций ели в горных условиях. — К.: Наук. думка, 1970. — 160 с.

Логгинов В.Б. Разработка методов создания плантаций ели в Лесостепи Украины / Деп. Гос. Регистр. № 69036010. — 1973. — 106 с.

Логгинов В.Б. Эффективность интенсификации лесопользования и лесовыращивания в Украинской ССР // Проблемы повышения эффективности и качества в лесной и деревообрабатывающей промышленности. — М.: Лесн. пром-сть, 1981. — С. 46–52.

Логгинов В.Б. З матеріалів інвентаризації деревних інтродуцентів у держлісфонді УРСР // Інтродукція та акліматизація рослин на Україні. — 1982. — Вип. 20. — С. 15–19.

Логгинов В.Б. Антропогенные лесные экосистемы и роль интродукции в их оптимизации // Интродукция древесных растений и озеленение городов Украины. — К.: Наук. думка, 1983. — С. 8–14.

Логгинов В.Б. Интродукция и оптимизация лесных культурценозов. — К.: Наук. думка, 1988. — 164 с.

Логгинов В.Б. Антропогенні лісові екосистеми та деякі питання лісокористування // Питання біоіндикації та екології. — 1999. — Вип. 4. — С. 3–11.

Деякі з колективних публікацій за участю В.Б. Логгінова:

Деревья и кустарники: Голоосеменные / За ред. М.А. Кохна. — К.: Наук. думка, 1971. — 155 с.

Деревья и кустарники декоративных городских насаждений Полесья и Лесостепи УССР / Под ред. Н.А. Кохно. — К.: Наук. думка, 1980. — 236 с.

Деревья и кустарники, культивируемые в Украинской ССР / Под ред. Н.А. Кохно. — К.: Наук. думка, 1985. — 200 с.

Дендрофлора України. Дикорослі та культивовані дерева й кущі. Голонасінні: Довідник / За ред. М.А. Кохна. — К.: Наук. думка, 2001. — 208 с.

Внутривидова мінливість і формова різноманітність інтродукованих в Україні дерев та кущів / Деп. в ДНТБ України, № 195. — Ук. 2001. — 345 с.

На превеликий жаль, це інтерв'ю виявилось останнім у житті Владислава Борисовича. Серце цієї людини, до останньої миті віддане лісівничій науці, перестало битися 6 квітня цього року. Про його непростий життєвий шлях, наукові здобутки, роздуми про сучасне та майбутнє лісів свідчать численні публікації, а могутні стрімкі ялини ніби зберігають тепло душі цієї людини для майбутніх поколінь.

Рекомендував до друку П.А. Мороз

А.М. Горелов

Национальный ботанический сад
им. Н.Н. Гришко НАН Украины,
Украина, г. Киев

С МЫСЛЯМИ О БУДУЩЕМ ЛЕСЕ

В интервью д-р биол. наук В.Б. Логгинов делится воспоминаниями о своем становлении как ученого, поисках и достижениях на этом поприще, размышлениями о будущем лесоведения в Украине.

О.М. Gorelov

M.M. Gryshko National Botanical Gardens,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

WITH THE MINDS OF THE FOREST FUTURE

In the interview V.B. Logginov shares the memories of his becoming a scientist, searches and acquisitions in this field and considerations about the future of forest science in Ukraine.